

DOUGLAS SPENCER
Neoliberalizmin Mimarlığı

DOUGLAS SPENCER halen Westminster, East London ve Middlesex üniversitelerinde şehircilik tarihi ve kuramı ile mimarlık dersleri veriyor. Çeşitli dergi ve kitaplarda çağdaş mimarlık ve şehircilik üzerine makaleleri yayımlandı. Mimarlığı konu alan “Critical Grounds” başlıklı bir blog yayımlıyor, “Asking Architecture” adlı tartışma grubunun kurucuları arasında yer alıyor.

sanat**hayat**
DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Sanat ile **hayat**ın çarpık uzlaşmasının
günümüzdeki en temel formu, tasarımdır.
Hal FOSTER

DOUGLAS SPENCER

Neoliberalizmin Mimarlığı

ÇAĞDAŞ MİMARLIĞIN
DENETİM VE İTAAT ARACINA DÖNÜŞME SÜRECİ

*The Architecture of Neoliberalism
How Contemporary Architecture
Became an Instrument of Control and Compliance*

ÇEVİREN Akın Terzi

*The Architecture of Neoliberalism:
How Contemporary Architecture
Became an Instrument of Control and Compliance*

© 2016 Douglas Spencer

Bu kitabın yayın hakları Bloomsbury Publishing Plc'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2568 • sanat**hayat** dizisi 41

ISBN-13: 978-975-05-2309-0

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2018, İstanbul

•

DİZİ EDİTÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Elçin Gen

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ebedi ilham kaynađım Becky'ye...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	9
ÖNSÖZ.....	11
SUNUŞ	
Mimarlık, Neoliberalizm ve Hakikat Oyunları.....	15
Kaçınılmaz Bilgisizlik: Neoliberal Yönetimsellik Sanatı.....	33
• Foucault ve Yönetimsellik.....	34
• Neoliberalizm, İnsan Sermayesi ve Girişimci Kendilik.....	39
• Hayek, Polanyi ve Siberetik.....	42
• Spontane Düzenler ve Karmaşık Sistemler.....	45
• “Varoluşumuzun Biçimi” Olarak Neoliberalizm.....	51
Neoliberal Öznenin Mekânsal Kuruluşu.....	57
• Hamilton, Pollock ve Kaprow.....	58
• <i>THX 1138</i> ve <i>Alphaville</i>	65
• Karşı-kültür ve Teknik Zihniyet.....	71
• Banham, Baudrillard ve McLuhan.....	78
Mimarlık Teorisi: 68 Mayıs’ından Piyasa “Gerçeği”ne.....	95
• Post-teori ve Post-politik.....	98
• Mimarlık ve Deleuze.....	102
• Mimarlığın Yeni Gündemi.....	116

• Mimarlık ve Piyasa.....	124
• DeLanda, Latour ve Luhmann.....	127
• Teorinin Gerçek İerilmesi.....	130
Emek Teorisi: Mimarlık, alışma ve Neoliberalizm.....	139
• Mimarlık ve Emeğin İmgesi.....	140
• Her Yere Yayılan alışma Alanı.....	144
• Boltanski ve Chiapello, Postone, ve “Gayri Maddi Emek” Tezi.....	147
• Zaha Hadid Architects ve BMW Leipzig.....	154
• Yeni Fabrikanın Kentsel şeması.....	162
• Koolhaas, OMA ve CCTV.....	168
• Altyapı Olarak Mimarlık.....	179
• Emek ve İmge Olarak Sirkülasyon.....	189
Sirkülasyon řenlikleri: Kùltür, Ticaret ve Eğitim Alanındaki Neoliberal Mimariler.....	199
• Eđence Sarayı Olarak Pompidou.....	200
• Kitlesele Modelleme.....	205
• Yurttaş-Tüketicisi: FOA'nın Meydan Alışveriş Merkezi.....	214
• Öđrenci-Girişimci: Eğitim Öznesini Biimlendirmek.....	224
• Ravensbourne Koleji: “Öđrenim Ortamı” ve “Üniver-site” [Evren-kent].....	231
Neoliberalizm ve Duygulanım: Mimarlık ve Deneyimin Örüntülenmesi.....	245
• Mimarlık ve Duygulanım Dönemeci.....	247
• Jameson, Mimarlık ve Bütünlük.....	260
• Estetik, <i>Aisthesis</i> ve Bilme Yetisi.....	264
• Örüntü Tanıma: Neoliberalizmin “Dönem Gözü”.....	272
SONUÇ	
Eleştiri Zarureti.....	279
Kaynakça.....	283
Dizin.....	299

TEŞEKKÜR

Bu kitap yıllar süren bir araştırma ve yazma gayretinin sonucunda ortaya çıktı. Bu süre zarfında elinizdeki kitabı pek çok insanla tartışma fırsatı buldum. Onların paha biçilmez eleştirileri, yorumları, teşviki ve desteği sayesinde yazıldı elinizdeki kitap. Bu bapta Tanis Hinchcliffe, Andrew Higgott, Ross Adams, Ivonne Santoyo-Orozco, Camilo Amaral, Libero Andreotti, Eva Castro, Alfredo Ramirez, Clara Oloriz Sanjuan, Tim Waterman, Ed Wall, Jon Goodbun, Marina Lathouri, Manuel Shvartzberg, Alexendra Vougia, Platon Issaias, Jack Self, Don Rawson, Helen Beesley ve 2012-2015 arasında Architectural Association'ın Tarih ve Eleştirel Düşünce yüksek lisans programındaki öğrencilere teşekkür ederim. Ayrıca fotoğraflar için Ana Abram'a, Savia Palate'a ve Shengze Chen'e teşekkürler. Bu projeye büyük bir sabır ve heyecanla destek olan Bloomsbury'den James Thompson'a da müteşekkirim. Kitabın müsvedde halini okuyup yorumlarımı sunan Nadir Lahiji ve Ben Noys'a özellikle teşekkür ederim. Araştırmalarım sırasında, hiç bıkmadan usanmadan çok değerli görüşleriyle bana destek olan,

çalışmamı geliştirip daha düzgün hale getiren Murray Fraser ve David Cunningham'a en içten şükranlarımı ve hürmetlerimi sunarım.

ÖNSÖZ

Bu kitabın çıkış noktasını, başka bir metnimde mimarlıkta “Deleuze’cülük” dediğim meselenin eleştirisi oluşturuyor. Bu meseleyi ele alırken, kimi mimar ve mimarlık kuramcılarının, kendilerini mimarlığa yeni ve özgürleştirici bir yön kazandıran birer öncü gibi göstermek amacıyla Deleuze ve Guattari’ye ait kavramsal sözdağarcığını benimsemesini sorgulamıştım esasen. Bu iddialara karşı çıkmak amacıyla, söz konusu “mimari Deleuze’cülük”ün hem yazılı söylemini yakın bir okumaya tabi tutmuş, hem de inşa edilmiş projelerini analiz ederek aslında bunların, özgürleştirici olmak şöyle dursun, neoliberal özneleştirme gündemine alet olduğunu ortaya sermiştim. İşte bu eleştiri ve yöntemler elinizdeki kitabın ana hattını oluşturuyor. Bununla beraber, sadece Deleuze ve Guattari’nin düşüncesinin benimsenmesi üzerinde durmak yerine, mimarlık söylemi ve uygulamasının denetim ve itaat aracı olarak neoliberalizme hizmet etmesini sağlayan diğer etmenleri de irdeliyorum. Mimarlıkta post-eleştirel ve “projeci” görüşün gelişimini ve bunun hayata geçirilmesi için mimarlık kuramına nasıl yeni bir biçim ve amaç

kazandırıldığını ele alıyorum. Ayrıca mimarlıkta kendiliğinden organizasyona, karmaşıklığa ve oluşuma ilişkin genel modeller üzerinde, özellikle de bunların neoliberalizme ait “hakikat oyunları”nın inşasında nasıl rol oynadığı üzerinde duruyorum. Buna ilaveten, son zamanlarda mimarlık söylemine hâkim olan duygulanım kuramlarını eleştirel bir bakışla ele alarak, yapılı çevreyle ilgili dolayumsuz ve post-lingüistik deneyimlerin olumlanmasını sorguluyorum.

Ayrıca, Jeff Kipnis’in verdiği adla “yeni mimarlığın” iddialarını sorgulayarak, hem neoliberalizmin gelişimini hem de onun davasına bilfiil hizmet eden mimari görüşleri tarihsel açıdan kavramayı sağlayacak bir analiz tarzına başvurdum. Bu amaçla, daha önceki dönemin kuramlarından, özellikle de Jean Baudrillard’ın, Jean-François Lyotard’ın ve hepsinden önemlisi Michel Foucault’nun kimi eserlerinde ele alındığı gibi, ana hatları ilk kez 1970’lerde belirmeye başlayan yeni iktidar tarzlarının mevzubahis edildiği kuramlardan yararlandım. Bunun yanı sıra Frankfurt Okulu’nu, özellikle de Theodor Adorno’nun düşüncesini ele alarak, onun olumlama eleştirisine ve geç kapitalizmdeki en son dönemeçlerle ilişkili olarak kavramsal düşünmeye, deneyime, algılamaya, estetiğe ve dolayına dair görüşlerine de başvurdum.

Aynı zamanda, Foucault’nun izinden giderek “öznelliğin üretimi” dediğim mesele bağlamında, neoliberalizmin verimli bir iktidar ve denetim modeli ve aracı olarak işleyişini anlamaya ve ortaya sermeye çalıştım. Neoliberalizmi, kapitalizmin hiç değişmeyen asli “doğasının” gem vurulamayan aşırı bir dışavurumu gibi sunmaktansa, bir iktisadi düşünce ekolü olarak kavramaya çalıştım: Bazı kilit düşünürler aracılığıyla, öznenin zihniyetini ve davranışlarını neoliberalizmin suretinde yeniden biçimlendirmeye –yani özneyi, ekonomik açıdan fırsatçı değerlemeye dayalı bütünleştirici bir mantığa uygun şekilde yeniden yaratmaya– ahdetmiş bir ekol bu.

Bu minvalde hem Foucault'nun "Biyopolitikanın Doğuşu" üzerine derslerini, hem de daha yakın zamanlarda bu dersler üzerinden çalışmalarını geliştiren Christian Laval, Pierre Dardot ve Philip Mirowski gibi yazarların yazılarını esas aldım. Neoliberal düşünceyi konu alan bu açıklamalara ilaveten, neoliberalizmin kimi temel metinlerini, özellikle de baş teorisyeni Friedrich Hayek'in metinlerini doğrudan ele aldım. Bunların analizi sonucunda, neoliberalizmin temel akidelerine kaynaklık eden kimi argümanları, bilhassa spontane düzenler, kendi kendini organize etme, karmaşıklık ve sibernetik gibi hususlarla ilgili argümanları ana hatlarıyla ortaya serdim; bunlar çağdaş mimarlığın da kendi ilke ve uygulamalarında büyük ölçüde temel aldığı akideler.

Elinizdeki kitapta sunulan önemli mimari projelere –Zaha Hadid Architects, Foreign Office Architects, Rem Koolhaas/OMA gibi çeşitli mimarlık bürolarına ait çalışmalara dair analizlerimde, kısmen Siegfried Kracauer, Jean Baudrillard ve Frederic Jameson gibi düşünürlerin kullandığı yöntemlerden yararlandım. Bu düşünürler, yapılı çevredeki fenomenal deneyimlere ilişkin eleştirel düşüncelerinde, mimari eserin maddi dışavurumlarında işbaşında olan büyük ölçekli güçlerin dolayımını kendilerine özgü yollarla kavramaya çalışmışlardır. Ben de aynı amaçla bu uygulamalardan yararlanmakla beraber, bu süreçte rol alan diğer failleri de kavramayı hedefledim. Çalışma, eğitim, ticaret ve iletişim mekânlarının tasarımına dair analizlerde, söz konusu failleri içerimleyen neoliberal yönetimsellik pratikleri üzerinde de durdum. Ayrıca belli mimarları ve kuramcılarını, metinlerinde savunup yaygınlaştırdıkları argümanlar bakımından, neoliberal gündemin kasıtlı veya fiili araçları olarak görüyorum. Elinizdeki kitapta onların kimi metinlerine dair sunulan kapsamlı analizler de, argümanların ve görüşlerin eleştirisi olarak anlaşılmalı, bunların müelliflerinin eleştirisi ola-

rak görülmemelidir. Gerek bu kişilerin gerekse söylemsel ve mimari pratiklerinin üzerinde durmamın sebebi, söz konusu kişilerin mimarlık kültürü içinde oynadıkları başat rol. Elinizdeki kitap, neoliberalizmin mimarlığına dair eleştirisini, bu mimarlığın en bariz tezahürlerini tartışmak suretiyle ortaya koyuyor. Hiç şüphe yok ki bu mimarlık yapılı çevrenin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturuyor, ama mimarlık pratiği, pedagojisi ve kuramı üzerindeki etkileri çok büyük. Tam da bu nedenle, kuramsal manevralarla kendinden uzak tutmaya çalıştığı eleştirel analizlerle ele alınması şart.